

ло много „по славянски“ – дават му една седмица срок да си избере друго презиме... След смъртта на Решид бей живее в бедност, после се захваща с пчеларство и спечелва от меда, остава грижата за пчелите в Анадола на съдружника си и започва бояджийски бизнес в Цариград... В три дълги писма разказва за себе си, за мислите, които не го оставят на мира, за съдбата, на която той не се дава, за децата си, за своята и на сънародниците си еничарска и емигрантска орисия.

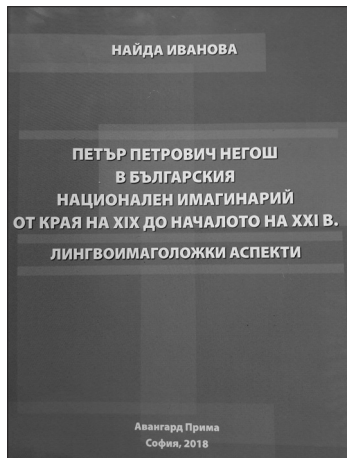
В епилога в края на първата част на „Балканският ключ“ е сложен като мото кратък диалог (въпрос – отговор) от В. Юго: – *Какво е гробът?* – *Граница!* Според мен е валидно и обратно: – *Какво е границата?* – *Гроб*. Границите разделят държавите, хората,

идеологията, религиите... Разделени, всички те се отчуждават, забравят се, намразват се, престават да живеят, умират, макар и живи.

Книгите на Л. Старова като с фенер осветяват тъмните зони на балканската история, която сама по себе си е един безкраен лабиринт, в който нерядко се говори за проклятието на Балканите, но и в който може да се намери отговор, ако такъв изобщо съществува. Защото „лабиринтът описва вътрешното пътуване на човека в търсене на своята истина“ („Балкан-вавилонци“, с. 129).

СТЕФКА ПЕТРОВА
Софийски университет
„Св. Климент Охридски“ – ДЕО
✉ stefi38@abv.bg

БЪЛГАРСКИЯТ ОБРАЗ НА ПЕТЪР ПЕТРОВИЧ НЕГОШ

Найда Иванова. *Петър Петрович Негош в българския национален имажинарий от края на XIX до началото на XXI в. Лингвоимаголожки аспекти*. София: Авангард Прима, 2018, 615 с.; ISBN: 978-619-239-045-7.

Фигурата на Петър Петрович Негош е една от най-разпознаваемите в южнославянски и български контекст като част от културната история на славянския юг през XIX в. Представата за него сред българите и като значима фигура на южнославянската история и култура, и като творчество

се формира още преди повече от сто години. Ето защо изследването на неговата рецепция представлява съществено научно предизвикателство. През годините творчеството на Негош се радва както на преводачески, така и на подчертан научен интерпретаторски интерес. Монографичното изследване на Найда Иванова „Петър Петрович Негош в българския национален имажинарий от края на XIX до началото на XXI в. Лингвоимаголожки аспекти“ анализира този феномен, основавайки се на съвременните имаголожки теории. Според авторката „идентифицирането на образа на Негош (...) е свързано с анализирането на българската култура като наблюдаваща в структурирането на исторически изменчивия комплекс от обобщени представи за поета като представител на една „чужда“ култура във функцията ѝ на наблюдавана.“ (с. 11) Подчертавайки, че във всеки конкретен текст „стереотипните представи се структурират с езикови средства“ (с. 17), Найда Иванова подхожда към изследвания материал ком-

плексно. Като анализира езика, чрез който се вербализират в текстовете определени имаголожки категории и концепти, авторката извежда различните езикови модели на изговаряне на образа на другия. Резултатът е един стойностен интердисциплинарен труд, с ясно изразена концепция и емпирична обосновка, който не само поставя предизвикателства към родната славянска транслатология, но със сигурност би предизвикал интереса и на специалисти в други области, изкушени от проблематиките на литературната рецепция и имагологията.

Изследователското поле включва три основни категории текстове, публикувани в периода от края на XIX до началото на XXI в.: преводни, популярни и научни. Авторката, демонстрирала неколнократно в други научни изследвания интереса си към преводната рецепция на Негош, подхожда към сравнителен транслатологичен анализ на българските преводи, като едновременно ги вписва и в един по-широк преводен славянски контекст. За нея специфичната езикова многопластовост на творчеството на Негош е отправна точка за съпоставки на преводните текстове, на база на които се изследват различните специфики на транслация на определени авторови концепти през избора на езикови средства. Впрочем, научният афинитет на Найда Иванова към проблематиката от областта на негошологията и преводната рецепция на Негош в България е известен и вече е дал висок научен резултат в нейното изследване на първия български превод на поемата „Горски венец“ в книгата „Българската преводна рецепция на Петър II Петрович Негош през XIX век. „Извлъчение изъ Горский вѣнецъ“ (1891) от Петър Иванов“¹. Това, което представлява ново научно предизвикателство за авторката в настоящата книга, е съпоставянето на съществуващите преводи в един по-широк транслатологичен диапазон. По своята същност подобен анализ предполага не само научна изкушеност, но и висока компетентност

в различни области. Лингвоимаголожкият подход се оказва онази изследователска матрица, която в най-голяма степен „приляга“ на нелеката задача да се обясни трайното присъствие на черногорския поет в българското рецепционно поле. В този случай езикът, отразяващ специфични нагласи в приемащата литература, е отправна точка на наблюденията върху културно и хронологично разнородните преводи. Лингвостилистичният анализ в проучването им е подчинен на основната цел – да се проследи динамиката на формираните представи с оглед на различния социокултурен контекст, в който възникват отделните преводи. Идентифицират се три различни типа интерпретации, в чийто език се оглеждат не само преводаческите вкусове и позиции, но и актуални към времето на случване на преводите идеологически и културни императиви. Във връзка с това бих отбелязала изключително интересното лингвоимаголожко обглеждане на преводните варианти на текстовия сегмент, представящ черногорския стереотип за Венеция. Тъй като в този случай става въпрос за „превод“ на културна представа през представите на целевата култура, Найда Иванова фокусира вниманието си върху функционалните реализации на езиковите единици, изтъквайки индивидуалните преводачески стратегии по отношение на изграждането на образа на „другия“. В този контекст е важно направеното заключение за евентуалното влияние на „български автостереотипни културни специфики, актуализирани на основата на тематиката и съдържанието на творбата“ (с. 215). Във връзка с това, особено продуктивно е изследването на отношението на паратекстуалните препратки към основните текстове като част от рецепционния механизъм. С оглед на конкретните рецепционни стратегии са разгледани и предговорите към изданията на най-значимия текст на Негош – поемата „Горски венец“. Отбелязва се наличието на стереотипен модел на представяне, независимо от различните идеологически матрици, рефлектиращи върху съответния текст. Нещо

¹ София: Св. Климент Охридски, 2011.

повече, критичният поглед наблюдава повтаряща се тенденция, която води до „опростени представи за концептуалната и естетическата специфика на „Горски венец“ (с. 278).

Сред многобройните научни приноси на книгата на Найда Иванова е и първото изследване на антологийните формати, в които присъства творчеството на П. П. Негош. Предвид факта, че антологийният жанр се свързва с категориите представителност и художествена значимост, подобно изследване е много продуктивно по отношение на моделирането на българска стратегия на вписване на представата за поета във възприемателското поле. Авторката анализира включените преводи през двойния фокус на евентуалната мотивация на избора и на преводните реализации на текстовете. Задълбоченият коментар на преведените за антологийните творби/откъси включва и сериозен критичен поглед към българската транслация на нови, непознати за широката публика произведения на Негош, какъвто е случаят със сборника „Хемус. Антология на балканската поезия“ (2007).

Във фокуса на изследователката попада и друг важен елемент от рецепционния процес – присъствието на Негош в периодичния печат. Проучването на голям по обем материал довежда до някои основни изводи според особеностите на разглежданите статии. Важно заключение е направено по отношение на т.нар. юбилейна статия, чийто жанров формат през годините демонстрира в най-голяма степен влиянието на идеологическия фактор. Във връзка с това се коментират и основни имаголожки въпроси: механизмите на формиране на образа на Черна гора и черногорците, както и на образа на самия Негош. Извежда се един трансформиращ се във времето модел, в чийто основа стои унаследен стереотипен образ, който се видоизменя и допълва според културно-политическата обстановка на възникване на всеки конкретен популярен текст.

Монографията на Найда Иванова прави единственото в български контекст изчерпателно проучване в

лингвоимаголожки аспект на важните български научни текстове върху творчеството на Негош. Само по себе си то представлява един от най-значимите приноси в българската негошология, тъй като проследява водещи тенденции в научното обглеждане на поетовото творчество и специфичните интерпретативни подходи на отделните изследователи. Наблюдаваните текстове са организирани в четири основни групи: очерци в литературни истории, съпоставителни изследвания, специализирани литературоведски изследвания, транслатологични изследвания. Авторката обследва основните матрици, формиращи литературно-историческите представи в рамките на жанра на литературните истории. Разгледани са очерците в „История на славянските литератури“ от Йордан Иванов (1896), „История на славянските литератури“ от Йозеф Карасек (1919), „Очерки по история на славянските литератури“ от Емил Георгиев (1958, 1964, 1977), „Южнославянските литератури до началото на XX век“ от Ганчо Савов и Христо Бонджолов (2007). Анализът проследява индивидуалните литературноисторически подходи, извежда общите модели и оразличаващите специфики. Изследователското внимание е съсредоточено върху разпознаването на имаголожките категории, през които се конструира представата за Негош и неговото творчество, като се отчита наличието на повтарящи се съдържателно-тематични компоненти, най-важният от които е препотвърждаването на каноничния статут на „Горски венец“. Внимание заслужават изводите, които авторката прави за настъпилите промени в интерпретациите в зависимост от променящата се идеологическа конюнктура, оказваща определено влияние и върху научния дискурс.

Съпоставителните изследвания представляват друго значимо изследователско поле, като са проследени както най-представителните части от монографии (Боян Ничев, Антоанета Балчева), така и отделни публикации (Цветана Вранска, Анна Алексиева). Смятам за особено важно заключение

нието на авторката, отнасящо се до изследванията върху влиянието на фолклора и народния език – въпреки очевидната научна адекватност и продуктивност на тази изследователска призма, тя „като цяло създава предпоставки за генериране на неточни (макар и не напълно погрешни) представи“ (с. 507) за Негошевото творчество.

Особен акцент в монографията е обглеждането на интерпретативни текстове, които изграждат българската научна представа за творчеството на П. П. Негош. Те са детайлно разгледани през призмата на сполучливо избрана изследователска матрица, която включва проследяване на съдържателно-концептуалните и стилови особености с акцент върху ономастичната вербализация на определени имаголожки категории. В забелязаното репродуциране на аксиоматичната представа за Негош като каноничен автор, Найда Иванова оразличава текстовете на Ина Христова² – които според авторката са цялостно изследване на концептуалните и художествени особености на най-значимите Негошеви произведения „от гледна точка на теорията за канонообразуването и литературната рецепция“ (с. 509).

Монографията на Найда Иванова отделя внимание и на съществуващите български транслатологични изследвания на творчеството на П. П. Негош. Разгледаните статии на Илия Конев и Искра Ликоманова и очеркът на Боян Ничев в специализирания том за балканските литератури от проекта „Рецепция на европейските литератури в България“ са коментирани с оглед на индивидуалните специфики на всеки един от визираните текстове. Тези специфики са обвързани с конкретните научни интереси на отделните автори: сръбско-българските литературни връзки при Конев, различни аспекти на транслатологията и сравнителното езиковедие при Ликоманова, рецептивната теория/ ре-

цепционните процеси при Ничев. Субективизмът в оценките на преводите според Найда Иванова се предпоставя от методологическата ориентация или неосноваването върху „комплексен „вътрешнолитературен“ съпоставителен анализ на оригинала и неговите преводни интерпретации“ (с. 556).

Монографичният труд на Найда Иванова е първото комплексно, задълбочено и целенасочено монографично изследване на рецепцията на творчеството на Петър П. Негош в България. Посредством лингвостилистичен анализ на подобрения корпус от текстове авторката обследва ролята на езика в изграждането на различните образи на поета, битувачи в българското културно поле, като на тази основа извежда спецификите на рецепционните механизми и стратегии, посредством които се осъществява вписването на Негош в различни стереотипи. Особено ценни са изводите за ролята на определени автостереотипи, които рефлектират върху рецепционния процес и съответно влияят на формиранния образ, както и за тенденциите към повтарящи се употреби на установени стереотипни схеми на представяне в научните и популярните текстове. В това отношение книгата очертава максимално подробна картина на критическата рецепция на автора в България. Същевременно езиковият анализ на всички български преводи от творчеството на поета, включително и проучването в сравнителен план на трите превода на неговата поема с оглед на реализацията на определени имаголожки концепти, представляват най-цялостното транслатологично изследване в българската негошология. Несъмнено обаче най-важният принос и иновация в този труд е именно изследването на рецепцията на творчеството на П. П. Негош през имагологията и нейните категории, което отваря нова перспектива за бъдещи негошоложки проучвания.

² „Луча микрокосма“ Петра П Петровића Његоша – друго лице канона“ (2010) и „Каноничната „двудомност“ на „Горски венец“ на П. П. Негош“ (2012).